

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-40>

УДК 338.222:330.16

ГРАЧОВА Яна

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця,
yanakharchuk0288@gmail.com

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ

Метою статті є аналіз сучасних підходів до соціальної відповідальності підприємств, а також визначення шляхів оптимізації наукових досліджень з урахуванням новітніх наукових розробок та реалій українського суспільства. Для досягнення поставленої мети вирішено такі завдання: досліджено внесок вітчизняних авторів в удосконалення теоретичного базису соціальної відповідальності; досліджено внесок науковців в розвиток аналітичного базису оцінювання соціальної відповідальності підприємств; досліджено сучасні напрямки удосконалення соціальної відповідальності та їхня відповідність особливостям суспільним процесам, які відбуваються в Україні. Головним методом отримання інформації обрано аналіз документів, а саме дисертацій, захищених за останні 10 років. Аналіз документальних джерел показав, що удосконалення теоретичного базису соціальної відповідальності в основному здійснюється науковцями за рахунок уточнення сутності поняття «соціальна відповідальність». Розвиток аналітичного базису оцінювання соціальної відповідальності в основному полягає в обґрунтуванні переліку показників (або індикаторів) оцінювання поточного стану соціальної відповідальності, розрахунку інтегрального показника та розробці рекомендацій щодо удосконалення інформаційного забезпечення оцінювання соціальної відповідальності (розробка форм звітності або удосконалення існуючих форм звітності). До сучасних напрямків удосконалення соціальної відповідальності формування системи, стратегії, механізму соціальної відповідальності

За результатами аналізу дисертацій зроблено висновки про напрями подальших досліджень соціальної відповідальності, зокрема з метою удосконалення теоретичного базису соціальної відповідальності – розробити терміносистему дослідження; з метою розвитку аналітичного базису – удосконалити методичні підходи до аналізу соціальної відповідальності за рахунок визначення мотивуючих та демотивуючих чинників впровадження соціальної відповідальності бізнесу, що варіюються залежно від політичних, економічних, соціальних, технологічних, правових та екологічних аспектів зовнішнього середовища; прикладні розробки (формування системи, стратегії, механізму соціальної відповідальності тощо) повинні враховувати особливості суспільних процесів, які відбуваються в Україні.

Ключові слова: соціальна відповідальність, приватні підприємства, суспільний розвиток, аналіз документів, теоретичний базис соціальної відповідальності, аналітичний базис соціальної відповідальності.

HRACHOVA Yana

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

SOCIAL RESPONSIBILITY OF UKRAINIAN PRIVATE ENTERPRISES: MODERN APPROACHES

The purpose of the article is the analysis of modern approaches to the social responsibility of enterprises, as well as the determination of ways to optimize scientific research taking into account the latest scientific developments and the realities of Ukrainian society. To achieve the goal, the following tasks were solved: the contribution of domestic authors to the improvement of the theoretical basis of social responsibility was investigated; the contribution of scientists to the development of the analytical basis for assessing the social responsibility of enterprises was investigated; modern directions of improvement of social responsibility and their compliance with the peculiarities of social processes taking place in Ukraine are studied. The main method of obtaining information was the analysis of documents, namely dissertations defended over the past 10 years. The analysis of documentary sources showed that the improvement of the theoretical basis of social responsibility is mainly carried out by scientists due to clarification of the essence of the concept of "social responsibility". The development of the analytical basis for assessing social responsibility mainly consists in substantiating the list of indicators (or indicators) for assessing the current state of social responsibility, calculating the integral indicator, and developing recommendations for improving information support for assessing social responsibility (developing reporting forms or improving existing reporting forms). To modern directions of improvement of social responsibility, formation of system, strategy, mechanism of social responsibility

Based on the results of the analysis of the dissertations, conclusions were made about the directions of further research on social responsibility, in particular with the aim of improving the theoretical basis of social responsibility - to develop a terminological system of research; in order to develop the analytical basis - to improve methodological approaches to the analysis of social responsibility by determining the motivating and demotivating factors of the implementation of social responsibility of business, which vary depending on the political, economic, social, technological, legal and environmental aspects of the external environment; applied developments (formation of a system, strategy, mechanism of social responsibility, etc.) should take into account the peculiarities of social processes taking place in Ukraine.

Keywords: social responsibility, private enterprises, social development, analysis of documents, theoretical basis of social responsibility, analytical basis of social responsibility.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах сучасного розвитку глобальної економіки, соціальна відповідальність бізнесу стала одним із ключових факторів, що визначає конкурентоспроможність підприємств на національних і міжнародних ринках. Соціальна відповідальність вітчизняних підприємств набуває все більшого значення у контексті інтеграції України до європейського та світового економічного простору, а також у зв'язку з соціально-

економічними викликами, що постають перед державою. Такими викликами є наслідки війни, економічна нестабільність, зміни у ринкових умовах та глобальні екологічні загрози. Українські підприємства не можуть залишатися осторонь від суспільних проблем, оскільки їхня діяльність має прямий вплив на соціальне та економічне середовище країни. Ефективне вирішення питань соціальної відповідальності сприяє не лише покращенню репутації підприємств, але й посиленню довіри з боку споживачів, партнерів та суспільства загалом. Це, своєю чергою, стимулює розвиток національної економіки та сприяє формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Актуальність дослідження полягає у необхідності глибшого розуміння сучасних підходів до впровадження соціальної відповідальності серед українських приватних підприємств, а також вивчення світового досвіду у цій сфері з метою його адаптації до українських реалій. Попри зростаючий інтерес до питань соціальної відповідальності, багато українських підприємств поки що не використовують повною мірою потенціал соціальної відповідальності як інструменту для підвищення стійкості бізнесу. Вивчення цієї теми набуває особливого значення в умовах війни та поствоєнної відбудови країни, коли внесок бізнесу в суспільний розвиток стає надзвичайно важливим.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема соціальної відповідальності підприємств вже давно хвилює вітчизняних і зарубіжних дослідників, що підтверджується значною кількістю наукових публікацій (зокрема Google пропонує понад 165 тис. наукових статей на цей запит). Серед досліджень, присвячених вивченню соціальної відповідальності, у 2024 році слід відзначити праці [1-5]. Автори продовжують аналізувати сутність соціальної відповідальності, переваги та обмеження, сильні та слабкі сторони соціальної відповідальності та рекомендації щодо впровадження практики соціальної відповідальності у діяльність українських підприємств. Зокрема у статті Байло В. досліджено теоретичні та практичні аспекти корпоративної соціальної відповідальності, у тому числі погляди щодо поняття «соціальна відповідальність», проведено аналіз підходів до соціальної відповідальності та сформульовано основні причини впровадження практики корпоративної соціальної відповідальності [1]. Варвус А. суттєву увагу приділив аналізу сильних та слабких сторін практики корпоративної соціальної відповідальності, провів змістовний аналіз моделей соціальної відповідальності: американської, європейської та азійської та виокремив глобальні підходи, які можна адаптувати в Україні. Автор наголосив на важливості активної ролі держави в уточненні критеріїв, удосконаленні чинних і розробленні нових програм у сфері корпоративної соціальної відповідальності, а також стимулюванні науково-практичних ініціатив для формування соціально відповідальної громади [2]. Збарський В. та Оваденко В., проаналізувавши моделі корпоративної соціальної відповідальності, запропонували гармонізовану модель корпоративної соціальної відповідальності та обґрунтували систему заходів щодо формування корпоративної соціальної відповідальності з метою забезпечення позитивного іміджу підприємства [3]. Крім узагальнення теоретичних аспектів, окремі автори розглядають соціальну відповідальність як чинник (фактор, складову) розвитку соціальної системи (підприємства, організації чи суспільства в цілому). Такий аспект корпоративної соціальної відповідальності розкриває Білеуш А. У його дослідженні обґрунтовано роль корпоративної соціальної відповідальності у стратегічному розвитку підприємств, яка полягає в реалізації низки важливих функцій та завдань, що сприяють досягненню стійкого та успішного розвитку компанії, а також узагальнено значення корпоративної соціальної відповідальності у формуванні стратегічно орієнтованих підприємств нового типу [4]. Марченко О. також соціально відповідальну поведінку суб'єктів господарювання визначає чинником сталого розвитку бізнесу та суспільства в цілому. Вона розробила концептуальну модель потенціалу соціальної відповідальності бізнесу, що демонструє алгоритм його дослідження: бізнеспотенціал підприємства, його структура та мобілізаційна і забезпечувальна функції, потенціал соціальної відповідальності підприємства, його складники – ресурсний та функціональний потенціали; соціальний та екологічний потенціали [5].

Проведений аналіз підтверджує актуальність обраного дослідження та необхідність продовження наукового пошуку у цьому напрямку.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є аналіз сучасних підходів до соціальної відповідальності підприємств та визначення шляхів оптимізації наукових досліджень з урахуванням новітніх наукових розробок та реалій українського суспільства.

У роботі використано методи узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу – для уточнення сутності та змісту соціальної відповідальності; аналізу документів (дисертацій вітчизняних вчених) – для виявлення поглядів сучасних науковців на соціальну відповідальність та уточнення проблемного поля дослідження; графічний метод – для унаочнення даних і схематичного подання основних положень дослідження. Теоретичною основою роботи є сучасні концепції та фундаментальні положення концепції стійкого розвитку та теорії соціальної відповідальності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З метою виявлення сучасних поглядів на соціальну відповідальність проаналізуємо дисертації вітчизняних вчених, які було захищено за останні роки. Вибір джерел для аналізу обумовлено тим, що дисертації забезпечують найновішу, глибоко обґрунтовану та практично спрямовану інформацію, що робить їх найкращим вибором для вивчення цієї складної та багатогранної теми. Оскільки здобувачі наукових ступенів повинні внести свій вклад у певну галузь знань, їхні роботи базуються на останніх тенденціях, актуальних проблемах та інноваційних рішеннях у сфері соціальної відповідальності. На відміну від статей чи тез доповідей, дисертації проводять глибокий аналіз обраної тематики, що базується на дослідженні значного переліку наукових джерел, емпіричних даних, а також методологічних підходів. У дисертаціях завжди присутній емпіричний розділ, що робить дисертації цінним джерелом практичної інформації. Аналіз здійснимо за такою схемою:

дослідження внеску вітчизняних авторів в удосконалення теоретичного базису соціальної відповідальності;

дослідження внеску в розвиток аналітичного базису оцінювання соціальної відповідальності підприємств;

дослідження сучасних напрямків удосконалення соціальної відповідальності з урахуванням особливостей зовнішнього середовища (криз, пандемії COVID-19, військових дій тощо).

Аналіз сучасної літератури дозволяє дійти висновку про те, що в основному науковці, уточнюючи визначення сутності поняття «соціальна відповідальність», орієнтуються на власні цілі дослідження, що наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Визначення і поняття «соціальна відповідальність» у вітчизняних дослідженнях

Автор	Визначення поняття
Березіна О.Ю. [6]	СВ корпорацій – соціально-економічний інститут, що функціонує як відкрита система взаємодії корпорації та її стейкхолдерів і сприяє скороченню трансакційних витрат, розв'язанню конфлікту інтересів та набуттю корпорацією стійких конкурентних переваг шляхом використання соціальних інвестицій, соціальної звітності, соціального партнерства, дивідендної політики та корпоративних комунікацій
Братішко Ю.С. [7]	КСВ фармацевтичних компаній – це їх здатність брати на себе обов'язки щодо наслідків впливу їхньої діяльності на суспільство, навколишнє середовище, персонал, бізнес-партнерів та інших зацікавлених сторін через етичну поведінку з урахуванням інтересів та очікувань всіх стейкхолдерів з дотриманням чинного законодавства та міжнародних стандартів поведінки на принципах взаємної вигоди
Квасова В.М. [8]	СВ у системі публічного управління є принциповим підходом до прийняття рішень та виконання функцій публічних органів, що передбачає активну участь у забезпеченні економічного процвітання, екологічної стійкості та соціального благополуччя, орієнтація на досягнення сукупного добробуту громадян шляхом забезпечення справедливості, етичних норм, захисту прав людей, урахування потреб та інтересів зацікавлених сторін
Коваленко Є.В. [9]	КСВ – відповідальність бізнесструктури за вплив її рішень, дій та їх наслідків на суспільство в цілому, соціальні групи, навколишнє середовище, враховуючи очікування заінтересованих сторін; відповідає міжнародним нормам етики ведення бізнесу та чинному законодавству; передбачає збалансування економічних, екологічних і соціальних параметрів діяльності організації з метою забезпечення її сталого розвитку; інтегрована у стратегічну і операційну діяльність бізнес-структурою; формується на основі встановлення партнерського регулювання відносин з державною та місцевою владою
Попадюк О.В. [10]	СВ підприємства – систематична діяльність комплексного характеру у сфері стратегічного управління сталим розвитком підприємства на корпоративному конкурентному та функціональному рівнях що виходить за межі зобов'язань обов'язкового характеру спрямовану на подолання викликів середовища, задоволення очікувань суспільства та інтересів ключових стейкхолдерів, а також довгостроковий розвиток бізнесу, нарощення потенціалу та вартості підприємства що на відміну від існуючих дозволяє врахувати пріоритетність стратегічного спрямування соціальної відповідальності бізнесу інтегрувати принципи соціальної відповідальності у загальну стратегію розвитку підприємства та активізує прикладний аспект соціальної відповідальності
Поплавська О.В. [11]	КСВ – стратегічна форма забезпечення морально-етичних, економічних, юридичних та екологічних зобов'язань перед стейкхолдерами в поведінці підприємства, що впливає з необхідності дотримання обов'язкових до виконання норм, сукупності стратегічних управлінських рішень і дій на підприємстві, з метою забезпечення довгострокового характеру функціонування і набуття конкурентних переваг

де, КСВ – корпоративна соціальна відповідальність, СВ – соціальна відповідальність

Незважаючи на певні відмінності у наведених поняттях, слід відзначити, що усі вони мають спільні риси:

1) взаємодія із суспільством та стейкхолдерами. Автори наголошують на необхідності задоволення потреб та інтересів суспільства та врахування інтересів різних зацікавлених сторін (стейкхолдерів), таких як працівники, клієнти, інвестори, громади, уряди та інші групи, які можуть впливати або на яких впливає діяльність організації. Це включає партнерські відносини між бізнесом та державою, врахування очікувань суспільства, а також активну участь у забезпеченні добробуту громадян.

2) морально-етична та правова відповідальність. Науковці підкреслюють важливість етичних норм і дотримання законодавства в діяльності організації, тобто соціальна відповідальність розглядається як виконання не лише економічних зобов'язань, але й моральних, екологічних та юридичних вимог.

3) інтеграція в стратегію та операційну діяльність. Дослідники наголошують на необхідності інтеграції соціальної відповідальності в стратегічне управління підприємством чи організацією. Тобто принципи КСВ мають бути частиною корпоративної стратегії, впливаючи на прийняття рішень та операційну діяльність.

Таким чином, соціальна відповідальність у різних підходах і визначеннях відображає прагнення до балансу між економічною ефективністю, соціальним добробутом і екологічною стійкістю, інтеграцію етичних принципів у діяльність підприємств та організацій, а також розвиток довгострокових відносин із суспільством та зацікавленими сторонами.

Отже, соціальну відповідальність приватних підприємств будемо розглядати як концепцію, яка передбачає взаємодію бізнесу із суспільством та стейкхолдерами (співробітниками, клієнтами, постачальниками, місцевими громадами та владою) на основі морально-етичних та правових принципів, що включає інтеграцію соціальних цінностей у стратегічне управління підприємством, шляхом розвитку соціальних ініціатив, інвестування в соціальні проєкти, участі у партнерствах для вирішення суспільних викликів тощо.

Другим етапом є дослідження внеску науковців в розвиток аналітичного базису оцінювання соціальної відповідальності підприємств.

Таблиця 2

Розвиток аналітичного базису оцінювання соціальної відповідальності підприємств у вітчизняних дослідженнях

Автор/ джерело	Формування сукупності показників (індикаторів) оцінювання СВ	Рекомендації щодо розрахунку інтегрального показника	Удосконалення інформаційного забезпечення оцінювання СВ (звітність, платформи, додатки)	Критерії для вимірювання СВ	Методичний підхід до оцінювання СВ	Визначення та оцінювання чинників (факторів) впливу на СВ
Березіна О.Ю. [6]						
Братішко Ю.С. [7]						
Горбова Ю.С. [12]						
Квасова В.М. [8]						
Коваленко Є.В. [9]						
Лункіна Т.І. [13]						
Панченко Н.Г. [14]						
Попадюк О.В. [10]						
Поплавська О.В. [11]						
Теребій А.А. [15]						

Як показав проведений аналіз, більшість авторів зосереджує свою увагу на уточненні показників (індикаторів) оцінювання поточного стану розвитку соціальної відповідальності. Слід відзначити, що у кожній роботі наведено різну кількість складових оцінювання та конкретних показників, які характеризують ту чи іншу складову. Зокрема Коваленком Є.В. аргументовано впровадження системи ключових економічних та соціальних показників. До економічних належать: витрати на кваліфікований персонал, витрати на виконання науково-технічних досліджень, екологічні платежі, фінансові витрати на благодійну діяльність, а також сплачений податок на прибуток. Важливими соціальними показниками виступають укладені колективні договори, що додатково відображають соціальну відповідальність підприємств [9]. В той же час Поплавська О. В. пропонує здійснювати комплексну оцінку рівня корпоративної соціальної відповідальності на промисловому підприємстві за п'ятьма складовими. Перша складова – фінансова, яка оцінюється за такими показниками, як коефіцієнт поточної, швидкої та абсолютної ліквідності, рентабельності активів, власного капіталу, діяльності та оборотності основних засобів. Друга складова – соціальна, де ключовими є коефіцієнти рівня виплат премій та соціальних витрат, забезпеченості житлом, оздоровчими об'єктами, медичними оглядами та соціальним захистом працівників. Третя складова – відносини зі стейкхолдерами, включає оцінку економічних втрат, податкового навантаження, витрат на роботу з клієнтами, дебіторської заборгованості, а також фінансування закладів соціальної інфраструктури. Четверта складова – соціально-трудова. Тут оцінюються такі показники, як кваліфікація працівників, плинність кадрів, втрати робочого часу, оборотність персоналу (прийняття та звільнення), забезпечення робочих місць належними умовами праці, витрати на професійне зростання та заборгованість з оплати праці. Остання складова – екологічна, що включає коефіцієнти сплати екологічних зборів, втрат від нерационального природокористування, достатності та ефективності витрат на природоохоронні заходи, екологічної ємкості продукції та відповідності обсягів викидів шкідливих речовин граничнодопустимим концентраціям [11]. Залежно від кількості індикаторів змінюється і спосіб обрахунку інтегрального показника, що також багатьма науковцями виноситься як пункт наукової новизни. Зокрема Братішко Ю. С. розроблена система показників, на їх основі розраховано таксономічний інтегральний показник, який

дозволяє виявити рівень СВ та, за допомогою кластерного аналізу, виділено групи підприємств для кожної з яких необхідна своя особлива стратегія розвитку СВ [7].

Ще однією суттєвою розробкою більшості досліджуваних робіт є рекомендації щодо удосконалення складання соціальної звітності. Автори пропонують удосконалити існуючу звітність, або створювати нові форми. Незважаючи на розбіжність у думках стосовно конкретної форми звіту, більшість авторів погоджуються з тим, що він має поєднувати соціальні, екологічні та економічні аспекти соціальної відповідальності.

На нашу думку, досить важливою проблемою в процесах становлення соціально відповідального бізнесу, яку оминають своєю увагою дослідники, є визначення мотивуючих та демотивуючих чинників впровадження соціальної відповідальності бізнесу, що варіюються залежно від політичних, економічних, соціальних, технологічних, правових та екологічних аспектів зовнішнього середовища.

Проаналізуємо також сучасні напрямки удосконалення соціальної відповідальності (табл. 3) та визначимо їх відповідність сучасним українським реаліям.

Таблиця 3

Обґрунтування напрямів удосконалення соціальної відповідальності у вітчизняних дослідженнях

Автор/ джерело	Стратегічні напрямки (стратегія) розвитку СВ за складовими	Формування механізму СВ (організаційно-економічного, комплексного)	Удосконалення окремих складових соціальної відповідальності (економічної, екологічної, соціальної)	Удосконалення процесу взаємодії зі стейкхолдерами	Інституційне забезпечення соціальної відповідальності	Організаційне забезпечення системи управління соціальною відповідальністю
Братішко Ю.С. [7]						
Квасова В.М. [8]						
Коваленко Є.В. [9]						
Лункіна Т.І. [13]						
Панченко Н.Г. [14]						
Попадюк О.В. [10]						
Поплавська О.В. [11]						
Теребій А.А. [15]						

Результати аналізу свідчать про стратегічну орієнтованість соціальної відповідальності, важливість її включення до загальної стратегії розвитку підприємств. Більшість науковців пропонують прикладні розробки саме у цьому напрямку. Так Попадюк О.В. зазначає, що стратегічні пріоритети розвитку соціальної відповідальності повинні включати сталий розвиток, системність, циркулярну економіку, інтеграцію КСВ у стратегії підприємств, прозорість, моніторинг, співпрацю з урядом та НГО, дотримання інтересів стейкхолдерів, орієнтацію на європейські стандарти, перехід від добровільних до обов'язкових принципів [10]. Поплавська О.В. пропонує систему формування стратегії корпоративної соціальної відповідальності підприємства, яка враховує причинно-наслідкові зв'язки між рішеннями у сфері соціальної відповідальності і стратегічними цілями підприємства в економічній, соціальній та екологічній сферах, що дає змогу здійснювати релевантну оцінку результативності відповідних рішень в контексті загальної стратегії діяльності підприємств [11].

Проведений аналіз підтверджує попередні висновки про те, що сьогодні досить мало робіт, у яких враховано вплив на стратегію соціальної відповідальності особливостей суспільного життя, до яких в останні роки повинні адаптуватися приватні підприємства – кризи, пов'язані з пандемією COVID-19, військовими діями тощо. Хоча дослідники Лопашук І. А., Лопашук В. О., Русінко А. І. зазначають, що з початку широкомасштабної російської агресії основні акценти в розумінні суті соціальної відповідальності приватного бізнесу збереглися в наукових дослідженнях. Проте окремі аспекти соціальної відповідальності бізнесу (етичність ділової поведінки, формування позитивної ділової репутації, активне волонтерство, розширення зон відповідальності для стейкхолдерів, домінування моральних мотиваторів у соціально відповідальній поведінці, готовність до можливих фінансових втрат заради етики, стратегічний погляд на розвиток соціальної відповідальності бізнесу та довгостроковий підхід до оцінки її результатів) аналізуються науковцями як свідчення того, що український бізнес набуває все більш "людського обличчя". Це виражається у високому рівні готовності до створення спільних соціальних і ціннісних надбань через розвиток ключових сфер сталого розвитку. До таких важливих сфер належать освіта, інновації, покращення умов зайнятості, соціальна інклюзія, впровадження зелених технологій та перехід до економіки замкнутого циклу, що дозволяє мінімізувати вплив на навколишнє середовище [16].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

На основі проведеного аналізу дисертацій було зроблено висновки щодо перспектив подальших досліджень у сфері соціальної відповідальності бізнесу. Одним з ключових напрямів досліджень є розробка

більш чіткої термінологічної системи, яка допоможе структурувати знання та стандартизувати дослідження в цій сфері. Це важливо для створення міцного теоретичного підґрунтя, яке слугуватиме основою для подальших досліджень та практичних розробок у галузі соціальної відповідальності підприємств.

Удосконалення аналітичної бази може базуватися на дослідженні мотивуючих і демотивуючих чинників для впровадження соціальної відповідальності. Ці чинники можуть варіюватися в залежності від умов зовнішнього середовища, таких як політичні, правові, економічні, соціальні, технологічні та екологічні аспекти. Відповідно, розвиток методичних підходів має враховувати ці варіації для точнішого аналізу та оцінки ефективності соціально відповідальних рішень у різних суспільних умовах.

Прикладні розробки, зокрема формування системи, стратегії та механізмів соціальної відповідальності, мають бути адаптовані до особливостей суспільних процесів, що відбуваються в Україні.

Таким чином, подальші дослідження в області КСВ мають бути зосереджені на поглибленні теоретичної бази, розробці нових аналітичних інструментів та створенні прикладних рішень, що враховують специфіку українського контексту. Це дозволить підвищити ефективність впровадження соціальної відповідальності бізнесу та адаптувати її до сучасних викликів.

Література

1. Байло В. Корпоративна соціальна відповідальність – запорука сталого розвитку *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2024. №328. С. 173-180.
2. Варвус А. І. Зарубіжний досвід соціальної відповідальності бізнесу. *Регіональна економіка*. 2024. №1(111). С. 112-118.
3. Збарський В., Оваденко В. Формування моделей корпоративної соціальної відповідальності птахівничих підприємств на засадах маркетингу. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 2. С. 96–102.
4. Білеуш А. І. Роль корпоративної соціальної відповідальності у стратегічному розвитку підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 4. С. 123-126.
5. Марченко О. С. Потенціал соціальної відповідальності бізнесу: основні характеристики та поліструктурність. *Економічна теорія та право*. 2024. № 1 (56). С. 25–41. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-561-25>
6. Березіна О.Ю. Соціальна відповідальність корпорацій в системі соціалотрудових відносин. Автореф. дис. канд. економ. наук 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. Харківський національний економічний університет, Харків, 2011. 23 с.
7. Братішко Ю. С. Теоретичні та практичні підходи до управління системою соціальної відповідальності у фармації: дис. докт. фарм. наук за спеціальністю 15.00.01 «Технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація». Національний фармацевтичний університет МОЗ України, Харків, 2021. 605 с.
8. Квасова В. М. Соціальна відповідальність у системі публічного управління в умовах сталого розвитку. Дис. докт. філософії за спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування. Миколаїв, 2023. 239 с.
9. Коваленко Є.В. Організаційно-економічний механізм управління корпоративною соціальною відповідальністю: дис. канд. економ. наук 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, (галузь знань – економічні науки). Сумський державний університет; Національний авіаційний університет, Київ, 2018. 275 с.
10. Попадюк О.В. Соціальна відповідальність бізнесу в контексті стратегічного розвитку підприємств харчової промисловості : автореф. дис. канд. економ. наук 08.00.04. економіка та управління підприємствами за видами економічної діяльності, Одеса. 26 с.
11. Поплавська О. В. Формування стратегії корпоративної соціальної відповідальності підприємств за умов розвитку інтеграційних процесів: дис. канд. економ. наук 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2019. 256 с.
12. Горбова Ю.С. Соціологічний контекст практик корпоративної соціальної відповідальності в Україні: дис. канд. соц. наук 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології». Львівський національний університет імені Івана Франка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львів – Київ, 2017. 202 с.
13. Лункіна, Т. І. Формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки України : автореферат дис. ...д-ра екон.наук 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Миколаїв : МНАУ, 2019. 48 с.
14. Панченко Н. Г. Теоретико-методологічні основи формування системи соціальної відповідальності на залізничному транспорті. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. дис. докт економ. 08.00.03 – економіка та управління національним господарством (051 – Економіка). Український державний університет залізничного транспорту Міністерства освіти і науки України, Харків, 2019. 475 с.

15. Теребій А. А. Імплементация міжнародних стандартів корпоративної соціальної відповідальності на підприємствах: дис. канд. економ. наук 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2023. 218 с.

16. Лопашук І. А., Лопашук В. О., Русінко А. І. Соціальна відповідальність бізнесу: сутнісно-теоретичні та програмні аспекти. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2024. № (14). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-04-04>

References

1. Bailo V. Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist – zaporuka staloho rozvytku Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences. 2024. №328. S. 173-180.
2. Varvus A. I. Zarubizhnyi dosvid sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu. Rehionalna ekonomika. 2024. №1(111). S. 112-118.
3. Zbarskyi V., Ovadenko V. Formuvannia modelei korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti ptakhivnychykh pidpriemstv na zasadakh marketynhu. Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky. 2024. Tom 9. № 2. S. 96–102.
4. Bileush A. I. Rol korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti u stratehichnomu rozvytku pidpriemstva. Ekonomika. Finansy. Pravo. 2024. № 4. S. 123-126.
5. Marchenko O. S. Potensial sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu: osnovni kharakterystyky ta polistrukturmist. Ekonomichna teoriia ta pravo. 2024. № 1 (56). S. 25–41. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-561-25>
6. Berezina O.Iu. Sotsialna vidpovidalnist korporatsii v systemi sotsialnotrudovykh vidnosyn. Avtoref. dys. kand. ekonom. nauk 08.00.07 – demohrafiia, ekonomika pratsi, sotsialna ekonomika i polityka. Kharkivskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet, Kharkiv, 2011. 23 s.
7. Bratishko Yu. S. Teoretychni ta praktychni pidkhody do upravlinnia systemoiu sotsialnoi vidpovidalnosti u farmatsii: dys. dokt. farm. nauk za spetsialnistiu 15.00.01 «Tekhnolohiia likiv, orhanizatsiia farmatsevychnoi spravy ta sudova farmatsiia». Natsionalnyi farmatsevychnyi universytet MOZ Ukrainy, Kharkiv, 2021. 605 s.
8. Kvasova V. M. Sotsialna vidpovidalnist u systemi publichnoho upravlinnia v umovakh staloho rozvytku. Dys. dokt. filosofii za spets. 281 «Publichne upravlinnia ta administruvannia». Chornomorskyi natsionalnyi universytet imeni Petra Mohyly. Navchalno-naukovyi instytut publichnoho upravlinnia ta administruvannia. Mykolaiv, 2023. 239 s.
9. Kovalenko Ye.V. Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti: dys. kand. ekonom. nauk 08.00.03 – ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom, (haluz znan – ekonomichni nauky). Sumskyi derzhavnyi universytet; Natsionalnyi aviatsiynyi universytet, Kyiv, 2018. 275 s.
10. Popadiuk O.V. Sotsialna vidpovidalnist biznesu v konteksti stratehichnogo rozvytku pidpriemstv kharchovoi promyslovosti : avtoref. dys. kand. ekonom. nauk 08.00.04. ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy za vydamy ekonomichnoi diialnosti, Odesa. 26 s.
11. Poplavska O. V. Formuvannia stratehii korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti pidpriemstv za umov rozvytku intehratsiinykh protsesiv: dys. kand. ekonom. nauk 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy (za vydamy ekonomichnoi diialnosti). Khmelnytskyi natsionalnyi universytet. Khmelnytskyi, 2019. 256 s.
12. Horbova Yu.S. Sotsiolohichni kontekst praktyk korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti v Ukraini: dys. kand. sots. nauk 22.00.04 «Spetsialni ta haluzevi sotsiolohii». Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, Lviv – Kyiv, 2017. 202 s.
13. Lunkina, T. I. Formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti sub`iektiv ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy : avtoreferat dys. ...d-ra ekon.nauk 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy (za vydamy ekonomichnoi diialnosti). Mykolaiv : MNAU, 2019. 48 s.
14. Panchenko N. H. Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia systemy sotsialnoi vidpovidalnosti na zaliznychnomu transporti. – Kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu. dys. dokt ekonom. 08.00.03 – ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom (051 – Ekonomika). Ukrainskyi derzhavnyi universytet zaliznychnoho transportu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, Kharkiv, 2019. 475 s.
15. Terebii A. A. Implementatsiia mizhnarodnykh standartiv korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti na pidpriemstvakh: dys. kand. ekonom. nauk 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy (za vydamy ekonomichnoi diialnosti). Kласичний приватний університет, Запоріжжя, 2023. 218 с.
16. Lopashchuk I. A., Lopashchuk V. O., Rusinko A. I. Sotsialna vidpovidalnist biznesu: sutnisno-teoretychni ta prohramni aspekty. Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia, 2024. № (14). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-04-04>